

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI

ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ
UZUN TEZİ

“ TOPLUMA AYNA TUTMAK ”

Kılavuz Öğretmen : Hürmüz ATAMAN

Öğrencinin Adı : Seda

Soyadı : AKYILDIZ

Numarası : D1129019

Ödevin Sözcük Sayısı: 3997

Araştırma Konusu: Türkiye'nin 1945 - 1960 yılları arasındaki siyasi, ekonomik ve sosyal yapısının Fakir Baykurt'un *Onuncu Köy* adlı yapıtına yansımalarının 'köy edebiyatı' bağlamında incelenmesi.

ÖZ (ABSTRACT):

Uluslararası Bakalorya programı A1 Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında hazırlanmış olan bu uzun tez çalışmasında Türkiye'nin 1945–1960 yılları arasındaki siyasi, ekonomik ve sosyal yapısı incelenmiş, 'köy edebiyatı'nın oluşumu ve temel özellikleri belirtilmiş ve Fakir Baykurt'un Onuncu Köy adlı yapıtı ülkenin içinde bulunduğu bu tarihsel dönemi yansıttığı noktalarla 'köy edebiyatı' bağlamında ele alınmıştır. Tez üç ana bölüme ayrılmış ve bu bölümler alt başlıklarla detaylandırılmıştır. İlk bölümde Türkiye'nin 1945–1960 yılları arasındaki siyasi, ekonomik ve sosyal yapısı üç alt başlıkta incelenmiş, bu toplumsal yapının öne çıkan yönleri belirtilmiş; ikinci bölümde 'köy edebiyatı'nın nasıl oluştuğu ve hangi temel özelliklere sahip olduğu verilmiş; son bölümde ise Fakir Baykurt'un ve Onuncu Köy adlı yapıtının köy edebiyatında sahip olduğu yer, bu yerin nasıl sağlandığı ve dönemin koşullarının Onuncu Köy yapıtında yansıtılan yönlerinin neler olduğu iki alt başlıkta irdelenmiştir.

Onuncu Köy'ün 'köy edebiyatı'ndaki yeri ele alınırken bu yapıtın 'köy edebiyatı'nın temel özellikleriyle benzeştiği ve bunlardan ayrıldığı noktalar üzerinde durulmuş ve Fakir Baykurt'un diğer 'köy edebiyatı' yazarlarından farklı bir duruş sergilediği yönler saptanmıştır. Türkiye'de 1945–1960 yılları arasındaki dönemin koşulları incelenirken bu dönem, pek çok farklı açıdan ele alınmış ve ilk bakışta en çok göze çarpan özellikleri ile verilmiştir.

Onuncu Köy'ün bu dönemin koşullarını pek çok yönüyle yansıttığı ve okuyucuyu toplumsal gerçeklerin farkına vardırma amacı taşıdığı yapıttan örneklerle kanıtlanmıştır. Bu çalışmanın sonunda, Onuncu Köy yapıtının amaçladığı topluma ayna tutma çabasının ve bunu yaparken 'köy edebiyatı'nın temel özelliklerinden bazı noktalarda farklılık göstermesinin bu edebiyata katkıları açıklanmaya çalışılmıştır. Baykurt'un yapıtında dönemin toplumsal yapısına büyük yer vererek toplumun gerçekleri görmesini sağlamayı ve toplumda bu konuda bir farkındalık oluşturmayı nasıl başardığı incelenmiştir.

Sözcük Sayısı: 262

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZ (ABSTRACT)	1
İÇİNDEKİLER	3
1. GİRİŞ	4
2. TÜRKİYE'NİN 1945 – 1960 YILLARI ARASINDAKİ DURUMU	
2.1. SİYASİ DURUM	6
2.2. EKONOMİK DURUM	9
2.3. SOSYAL DURUM	12
3. 'KÖY EDEBİYATI'NIN OLUŞUMU VE TEMEL ÖZELLİKLERİ	14
4. <u>ONUNCU KÖY</u>	
4.1. FAKİR BAYKURT'UN VE <u>ONUNCU KÖY</u> 'ÜN 'KÖY EDEBİYATI'NDAKİ YERİ	16
4.2. DÖNEMİN KOŞULLARININ <u>ONUNCU KÖY</u> 'E YANSIMALARI	19
5. SONUÇ	23
KAYNAKÇA	25

Araştırma Konusu: Türkiye'nin 1945-1960 yılları arasındaki siyasi, ekonomik ve sosyal yapısının Fakir Baykurt'un *Onuncu Köy* adlı yapıtına yansımalarının 'köy edebiyatı' bağlamında incelenmesi.

1. GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından gelen 1945–1960 döneminde tüm dünyada siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan büyük bir dengesizlik ve karmaşa hakimdir. Bu dönemde Türkiye de dünyadaki karmaşadan etkilenmiş ve 1945 – 1960 yılları arasında yaşananlar Türkiye'nin bugünkü siyasi, ekonomik ve sosyal yapısında etkisini gösterecek kadar önemli sonuçlar doğurmuştur. Tüm bu yaşananlar, Türk Edebiyatı'nda da toplumu hedef alan, toplumun eksik, aksayan ve düzeltilmesi gereken yanlarını irdeleyen yapıtların ortaya çıkmasına bir temel oluşturmuştur. Bu dönemde verilen yapıtlarda detaylı ve sağlam gözlemlere dayanan gerçekçi bir üslubun hakim olması da toplumu olduğu gibi ve en doğru şekilde yansıtmak kaygısının bir sonucudur.

Toplumsal karşıtlıkların ve dengesizliklerin daha belirgin bir hâl aldığı bir geçiş dönemi olan 1945–1960 döneminde siyasal ve toplumsal durumun etkisindeki Türk Edebiyatı'nda köye yönelik başlamıştır. Bu durum; köy ve köylünün sorunlarından, ezilmişliklerinden ve çaresizliklerinden başlayarak tüm Türkiye'nin özellikle toplumsal sıkıntılarının büyük bir gerçekçilikle ele alındığı 'köy edebiyatı'nın doğmasını sağlar. 'Köy edebiyatı'nın ortaya çıkışında en başta köy ve Köy Enstitüleri kökenli ve ya köyü çok iyi tanıyan yazarlar etkili olmuştur. Bu yazarların temel amacı özellikle kentlerde yaşayan halka köy gerçeğini ve toplumun bilinmeyen bir parçası olan köyleri

tanıtmak, toplumun belkemiği olan köylünün sorunlarına dikkat çekerek bu durumlara bir çözüm arayışı getirmektir.

Fakir Baykurt da Köy Enstitüsü kökenli yazarlardan biri olarak yapıtlarında köyü ve köylünün çektiği sıkıntıları, yaşadıkları kötü şartları ve ezilmişliklerini gerçekçi bir üslupla işlemiştir. Gerek tarafsız geniş gözlemleri, gerekse de köylünün sıkıntılarına getirdiği çözüm önerileriyle 'köy edebiyatı'na büyük katkı sağlamış ve 'köy edebiyatı'nın pek çok kalıplaşmış özelliklerinden saparak edebiyata bir yenilik de getirmiştir. Baykurt'un Onuncu Köy adlı yapıtı da 'köy edebiyatı'nın önemli örneklerinden birisidir. Yazar; 1961'de çıkardığı bu yapıtında, 1945–1960 döneminin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısının köy yaşantısı üzerindeki yansımalarını da ortaya koyarak toplumun bu konuda bilinçlendirilmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu çalışmada; Fakir Baykurt'un Onuncu Köy adlı yapıtının 'köy edebiyatı' ile benzeşen ve bundan ayrılan yönleri saptanarak bu bağlamda yapıtın 1945–1960 döneminin Türkiye'sindeki siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmeleri nasıl yansıttığı incelenecektir.

2. TÜRKİYE'NİN 1945 – 1960 YILLARI ARASINDAKİ DURUMU

2.1. SİYASİ DURUM

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki 1945–1960 arasındaki dönemde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de siyasi açıdan büyük bir karmaşa ve dengesizlik ortamı hakimdir. Atatürk'ün ölümüyle başlayan bu istikrarsızlık ve düzensizlik 1945–1960 arasındaki dönemde iyice güçlenmiş ve ülkede toplumsal kutuplaşmayla başlayıp 27 Mayıs 1960'ta yapılan askeri darbe ile bastırılmaya çalışılan büyük sorunlara yol açmıştır. Bu dönemdeki siyasi yapılanmaya baktığımızda iki önemli unsur göze çarpar: Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti.

CHP iktidarı sırasında, hızla artmakta olan köyden kente göçlerin engellenmesi amacıyla 'toprak reformu' yapılmak istenmiştir. Bu sayede işleyecek toprağı olan köylüler, köylerinde kalacak ve kendi geçimlerini sağlayabilecekti. Ne var ki; CHP milletvekilleri olan Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü "Dörtlü Takrir" adıyla anılan toprak reformuna karşı bir önerge sunmuşlardır. Bu önerge reddedilince de CHP'den ayrılarak DP'yi kurmuşlardır. DP'nin kurulmasında etkili bir başka etmen de bu dönemdeki demokratikleşme ve çok partili sisteme geçiş çabalarıdır. Yalnız; henüz çok partili sisteme hazır olmayan Türkiye'de, düzgün bir alt yapı oluşturulmadan aniden yaratılan bu sistem toplumda kutuplaşma ve partizanlığa kadar varan büyük sorunlara yol açmıştır. Ayrıca, her iki partinin zaman içinde oy kazanmak ve iktidarda kalmak için kendi görüşlerinden büyük oranda ödün vererek ABD'nin etkisi altına girmeleri de 1945–1960 yılları arasındaki siyasi dengesizliğin ve sorunların temelinde yatan unsurlardandır.

“Nitekim, 1946’da başlayan parti çekişmesi, özellikle 1960’a dek süren 14 yıl içinde, ulusal bağımsızlıktan ve Kemalist ilkelerden ödün vermenin aracı haline gelerek, ‘demokrasi’yi değil, Türkiye’nin uydulaşmasını geliştirdi. ABD Türkiye’ye yerleşti.” (Aydoğan, Türkiye Üzerine Notlar, 141)

1945-1950 arasındaki dönemde, iktidarda olan CHP’nin ele aldığı en önemli konulardan biri toprak reformu amacıyla çıkarılan *Çiftçiyi Topraklandırma Yasası*’dır. Bu yasayla temelde amaçlanan; özel arazilerin kamulaştırılarak topraksız ve ya yeterli toprağı olmayan çiftçiye toprak vermek, ülkenin tarımsal alanların sürekli işlenmesini sağlamak, köyden kente göçü azaltmak ve arazi mülklerinin aşırı derecede büyümelerini önlemektir. Ne var ki, bu kanun içinde Adnan Menderes gibi milletvekillerinin de bulunduğu büyük toprak sahiplerinin hiç hoşuna gitmemiştir. Muhalefet partisi olan DP bu kanunun pek çok maddesine itiraz etmiş ve bu kanunu kendi lehine çevirmiştir. Medrese eğitilmiş Şemsettin Günaltay’ın 1949’da başbakan seçilmesinden sonra ise din bağlantılı siyasi ödümler artmıştır. Bunların başında; İmam-hatip okullarının açılması, *Vatana İhanet Yasası*’nın ve *Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına İlişkin Yasa*’nın kaldırılması gelmektedir.

DP’nin 1950 yılındaki seçimleri büyük oy farkıyla kazanarak iktidara gelmesiyle de Türkiye’nin parti çekişmeleriyle geçecek ve pek çok soruna temel hazırlayacak bir dönem başlamıştır. Aynı sosyal tabana hitap eden CHP ve DP aynı kitleyi kazanmak için farklı görünmeye çalışarak karalamaya dayanan, oldukça sert, uzlaşmaz sürekli bir mücadele içine girmiştir. Ulusal haklardan ödün verilmesi ve topluma yabancılaşmanın başlamasıyla da bu mücadelenin sonucunda zarar gören yine halk olmuştur. Halk, siyasi ayrılıklar yaratmak amacıyla pek çok düşünce doğrultusunda

bölünmüş, toplumda kutuplaşma ve partizanlık baş göstermiştir. *“Bu sırada çeşitli köy, kent ve kasabalarda iki partiyi tutanlar arasında baş gösteren kavgalar bir yana, kitleler arasında düşmanlaşma süreci gitgide büyüyordu.”* (Arcayürek, 134) Bu durum özellikle küçük yerleşim birimlerindeki önceleri bir bütün olarak yaşayan; ama şimdi en yakın komşusuna dahi düşman kesilen, kahveleri, okulları ve camileri ayırmaya başlayan halkı bunalım ve sıkıntıya sürüklemiştir.

“Çıkarları, gelecek umutları ve sınıfsal öncelikleri nedeniyle birlikte hareket etmek durumunda olan insanlar, yaratılan parti ayrımı nedeniyle, yapay karşıtlıklar içine sokulmuş ve siyasi mücadele adına tam bir kördöğüşü içinde birbirleriyle didişip durmuşlardır.” (Aydoğan, Küreselleşme ve Siyasi Partiler, 354)

DP iktidara geldikten hemen sonra orduda tasfiyeye gitmiş, Türkiye’yi hiç ilgilendirmeyen ABD – Sovyet çatışması olan Kore Savaşı’na katılma kararı almıştır. Bu savaşla amaçlanan sadece ABD’nin yanında olduğunu kanıtlamak ve ona olan bağlılığı göstermektir. Anayasanın açıkça bir ihlali olan mecliste karar alınmadan ve hiçbir gereği olmadan katılınan bu savaş kararının eleştirilmesi ise bir yasayla yasaklanmıştır ve eleştirenler hapis cezasına çarptırılmışlardır. CHP iktidarı sırasında önü açılan dini yönü ağırlıklı yenilikler DP iktidarı sırasında da artarak devam etti. İktidara geldikten kısa bir süre sonra ezanın Arapça okunmasına izin verilmiş, radyoda dini yayınların yapılmasına ve köy okullarına din dersleri konulmasına karar verilmiştir. Zaten bir çeşit sağ koalisyon niteliğindeki Adnan Menderes hükümeti, zamanla yaşanan ekonomik bunalımlar ve isminin aksine yürüttüğü anti-demokratik eylemlerle kaybettiği desteği tekrar elde etmek için din etmenini kullanmış ve bunu büyük oranda istismar etmiştir.

2.2. EKONOMİK DURUM

1945-1960 yılları arasındaki dönemin ekonomik yapısını iki ana bölümde incelemek daha doğru olacaktır. İlk bölüm 1945–1950 arasındaki CHP iktidarını, ikinci bölüm ise 1960 yılına kadar olan DP iktidarı kapsamaktadır. II. Dünya Savaşı sonuna kadar ekonomide devletçi bir politika izleyen Türkiye, Marshall Planı'nın bir sonucu olarak ABD'nin büyük orandaki etkisiyle kapitalist sanayi kalkınma devrine girmiştir. Savaş sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler, NATO ve Varşova Paktı gibi birliklerle dünyada yeni bir yapılanma başlamış ve bu yapılanmanın etkisindeki Türkiye'de de ekonomide Keynes'çi bir yaklaşımla kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda büyük alt yapı yatırımları devlet eliyle yapılmış, Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri ve İller Bankası gibi büyük yatırımcı kuruluşlar ortaya çıkmıştır.

CHP iktidarı döneminde daha çok Atatürk'ün Devletçilik ilkesine dayanan devlet merkezli bir ekonomi görülmektedir. Sümerbank ve Etibank; devletçi sanayileşme programlarının uygulanmasında ve Türkiye'deki ekonomik anlamda kamunun etkinliğinin en öne çıkan iki kuruluşudur. Bu iki kuruluşun ortak hedefleri kurulacak devlet fabrikalarını işletmek ve bunun için gerekli olan yatırımı sağlamaktır. Bu dönemde devlet kuruluşlarının piyasa ve kârlılık koşulları gözetilerek yönetilmesini amaçlayan çeşitli kanunlar çıkartılmıştır. Buna rağmen, Keynes'çi ekonomi doğrultusunda kamu kuruluşları üstündeki denetimin hükümetin elinde bulunması ve Türkiye'deki siyasi ve sosyal yapının özellikleri nedeniyle en başından itibaren Sümerbank ve Etibank gibi kuruluşlar istenen başarıyı yakalayamamıştır.

1950 yılından sonra ise iktidara gelen DP ile Türkiye'de Keynes'çi ekonominin daha çok yerleştiği ve Devletçilik prensibinin sadece özel sermayeye destek olmak

şartıyla izlendiği bir ortam oluşmuştur. Bu dönemdeki belki de tek devletçi politika, her ne kadar ticari bir zihniyetle yönetileceği belirtilmiş olsa da, var olan Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT)'nin sermayelerinin artırılması ve yenilerinin kurulmasıdır. Bunun temel nedeni ise özel sermayenin her konuda etkinlik göstermemesi ve özellikle artmakta olan işsizliğin önüne geçmek için kamu bünyesinde insanlara iş sağlayacak olanaklar yaratma mecburiyetiydi.

Marshall yardımı ve NATO'ya üyelikle Türkiye'nin ve tüm Avrupa'nın, süper güç olan ve parayı asıl elinde bulunduran ABD'nin zorunlu etkisi altına girdiği bu dönemde Adnan Menderes hükümeti tümüyle ABD yanlısı bir politika izlemiş, dolayısıyla özelleştirmeye ve yabancı sermayeye çok ağırlık vermiştir. Yabancı sermayenin özendirilmesi ve ülkede daha iyi yerleşmesi için *Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu* ve *Petrol Kanunu* çıkarıldı. ABD ile imzalanan *Tarım Ürünleri Anlaşması* ile ABD, Türkiye'nin ürettiği tarım ürünleri üzerinde hak sahibi olmuş ve bu ürünlerin ihracatını denetleme yetkisini bünyesinde toplamıştır.

Ağır koşullara bağlı olarak büyük miktarlarda dış borç alınmış ve böylece ülke ekonomisi büyük oranda ABD'nin kontrolü altına girmiştir. İlk başta Türk parasının aşırı değerli olması nedeniyle, devlet, tarım ürünlerinin ihracatının durmaması için sübvansiyonları devreye sokmuş ve böylece Anadolu'nun zenginleşmesini sağlamıştır. Alınan borçlarla geliştirilen ve Kore Savaşı'yla canlanan ekonomideki planlanmamış bu büyüme diğer Avrupa ülkelerinin II. Dünya Savaşı ile alt üst olan ekonomilerini toparlamaları hava koşullarının kötüleşerek tarımı güçleştirmesiyle son buldu. Bu durum da gittikçe artan bir enflasyona neden olmuş ve bir kriz baş göstermiştir. Dış borçların ödenemeyecek hale gelmesi, enflasyonun artması ve bir

krizin doğması da devleti yüzde 320 oranında bir devalüasyon yapmak zorunda bırakmıştır. Bu da özellikle kısa süre önce zenginleşen Anadolu halkına büyük bir ekonomik darbe olmuş ve DP'nin, en büyük destekçisi olan köylülerin desteğini yitirmesine yol açmıştır. Gittikçe kötüleşen bu ekonomik durumda, DP iktidarı durumu düzeltebilmek için sert ve baskıcı bir tutumla hareket etmeye başlamış bu da sadece köylünün değil halkın tüm kesimlerinden insanların desteğini yitirmesine yol açtı.

“Demokratlar, durum daha da kötüleşince, ekonominin zamanla iyileşeceği inançlarını eleştiren çevrelere karşı gittikçe sertleştiler. Zaman kazanabilmek için, muhaliflerine karşı daha çok tek parti dönemindekilere benzeyen, sert tedbirler almaya başladılar. Bu tedbirler ise siyasi gerginliği daha da artırdı.” (“Demokrasiye İlk Adım”, 92)

Türkiye'nin 1945–1960 dönemindeki ekonomisine genel olarak bakıldığında büyük bir dengesizlik göze çarpmaktadır. Dönemin Keynes'çi ekonomi politikaları, ülke ekonomisinin bir süre önemli bir gelişme gösterip sonra tümüyle düşüşe geçmesine neden olmuş ve tüm ülkeyi sarsan ekonomik sıkıntılara yol açmıştır. Savaş sonrası dönemdeki kısa ekonomik rahatlamayla gelen büyük çaptaki nüfus patlaması, ekonominin bozulmasıyla aynı oranda vahim işsizlik sorununu doğurmuştur. Tarımdaki makineleşme, fabrikalardaki otomasyona yönelim ve artık nerdeyse her alanda etkili olan özel sektördeki daha az miktarda daha kaliteli eleman çalıştırma anlayışı da bu işsizlik sorununun katlanarak büyümesine neden olmuştur.

2.3. SOSYAL DURUM

Türkiye'nin Sosyal durumunu ele alırken öncelikle toplumsal boyutta en önemli yere sahibi olan eğitimden bahsetmek gerekir. Cumhuriyetle birlikte eğitimin ve toplumun okur-yazarlığının gelişmesi için harcanan büyük çaba; 1945–1960 yılları arasındaki dönemde gösterilmemiş, ve eğitim geri plana itilmiştir. 1923'ten itibaren yükselme gösteren okuma-yazma oranında *“ilk kez düşme oldu. 1955–1960 arasında okuma-yazma oranı yüzde 40.9'dan 39.5'e düştü.”* (Aydoğan, Türkiye Üzerine Notlar, 143) Hükümetin dindar çevrenin desteğini almak için yaptığı atılımlarla yolunu açtığı dini okullara giden öğrenci sayısının çok büyük miktarda artış göstermesi ile ortaya çıkan tutuculuk da özellikle Anadolu halkının eğitim yönünden geri kalmasına ve zaten düşük olan okur-yazarlığın iyice azalmasına neden oldu.

Bu dönemde eğitimin bu kadar zarar görmesinin nedenlerinden birisi de Atatürk döneminde açılan ve kurucularının başında Adnan Menderes'in de bulunduğu, halkın sosyal ve kültürel düzeyini yükseltmek için kurulan Halkevleri ve Halkodaları'nın kapatılarak bunların mal varlıklarının hazineye aktarılmasıdır. Bir başka önemli neden de temel amacı Anadolu'daki köy okullarının öğretmen açığını kapatmak ve Atatürk ilkelerine dayanan laik eğitimi ülkenin tüm köşelerine yaymak olan Köy Enstitüleri'nin kapatılmasıdır. Atatürk'ün başlattığı Anadolu aydınlanması kapsamında büyük öneme sahip bu kuruluşların kapatılması ile aydın fikirli, köyü ve köylüyü gerçekten tanıyan ve köyün gelişmesi için her türlü donanıma sahip öğretmenlerin yetişmesi engellenmiş, böylece de Anadolu'nun günümüze kadar gelen cahilliğinin temelleri atılmıştır.

Bu dönemdeki sosyal yapıda eğitimden sonra etkili olan bir başka önemli unsur da toplumda Batılılaşma'nın yerleşmesi ve bunun daha çok 'Amerikanlaşma' olarak işlenmesidir. Sinemanın ve radyonun yaygınlaşmasıyla başlayan Batılılaşma, Atatürk döneminde temeli atılan demiryolu ulaşımının kenara itilip tümüyle karayolu ulaşımına ağırlık verilmesi ile sürmüştür. Bu dönemde ABD'nin etkisiyle yapımına büyük önem verilen karayolları ülkenin pek çok yerine ulaşmış, kentleşme ve sanayileşme hız kazanmıştır. Bu sayede öncelikli olarak kentlerde yaşayan halkın ekonomik ve sosyokültürel gelişimi hızlanırken, Anadolu'daki halkla kentlerde yaşayan halk arasındaki tüm farklar da giderek artmış ve toplumda zıt kutuplar oluşmaya başlamıştır. "Amerikancılık" fikriyle gelişen toplumda, ülkeye yerleşen çok sayıdaki Amerikan aileler ve bunların çevreleriyle kurdukları ilişkilerle de başta 'coca-cola' ve 'blue-jean' olmak üzere tüm Amerikan mallarına karşı büyük ilgi doğmuştur.

Bu dönemde toplum üzerindeki en önemli etmenlerden birisi de dönemin DP iktidarının izlediği sert ve zaman zaman baskıya dönüşen politikanın halkın üzerinde yarattığı sıkıntılardır. Ekonomi bozuldukça durumu düzeltmek için elindeki siyasi gücü fazlasıyla kullanan DP daha da sert tedbirlere başvurmuş ve halk tümüyle sorunlara gömülmüştür. *"Her mahallede bir milyoner' yaratmakla övünen olumsuz ekonomik gidişin baş mimarı olan Başbakan, muhalefetin, basının 'baskı yasaları' diye nitelendirdiği girişimlerini 'mükemmel kanunlar' diye nitelendiriyordu."* (Arcayürek, 56) Özellikle 1957'deki seçim döneminde iyice sertleşen siyasi ortamda DP, muhalefet yıllarında çok eleştirdiği anti-demokratik tutumlara başvurmaya başlamıştır.

"Bir yandan kamu personeline, özellikle yargıçlara ve üniversite öğretim üyelerine yönelik bir sindirme politikası yürütmeye çalışırken, bir yandan da basını, mevcut yasaları daha da ağırlaştırarak, baskı altında tutmaya çalışıyordu." (Çavdar, 63)

3. 'KÖY EDEBİYATI'NIN OLUŞUMU VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

1945–1960 yılları arasındaki dönemde, Türkiye'nin önceki bölümlerde değinilen siyasi, ekonomik ve sosyal yapısının etkileri Türk Edebiyatı'nda da görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde ülkenin bu yapısının etkilerinden uzak kalamayan yazarlarda toplumsal içerikli yapıtlar verme eğilimi başlamış ve özellikle bir köye yönelik gerçekleşmiştir. Toprak reformu tartışmaları ve tarımla ilgili konular devletin gündeminde yer almaya başlayınca, yazarlar, köyün ve Anadolu halkının durumunun kentlerde yaşayan halk tarafından bilinmediğini fark etmiş ve bu eksiği gidermeyi amaçlayan 'köy edebiyatı' doğmuştur. Köyün ve köylünün durumunu derin, nesnel gözlemler ışığında titiz bir gerçekçilikle ele alan 'köy edebiyatı' yazarları çoğunlukla Köy Enstitüleri kökenli ve köy yaşantısının gerçekten bir parçası olan yazarlardır. Aslında köyü konu alan yapıtlar Milli Edebiyat'a kadar dayanmaktadır; ama köyün durumunun ve tüm sorunlarının yansıtılması ve gerçek anlamda 'köy edebiyatı'nın oluşması çok partili siyasi yaşamın başladığı döneme denk düşer:

“Köyün, köy sorunlarının ve köy insanının dünyasının yansıtıldığı edebiyat başlangıçta üç evrede gelişmiştir. Gözlem ve betimleme düzeyinde kalan Milli Edebiyatçılardan sonra 1930–1945 arası gerçekçileri köyü konu alan edebiyata toplumsal eleştiriye getirmiş, 1940 kuşağında yansıtmacı tutum daha ağır basmıştır. Acı gerçeğin dile getirilmesi diye niteleyebileceğimiz bu yansıtmacılık, enstitülerin köy notlarıyla belirginlik kazanmıştır.” (“Edebiyat”. 594)

Bu dönemde verilen 'köy edebiyatı' yapıtlarında ideolojik bir mesaj verme kaygısı yoktur; tek kaygı köyü en gerçek ve doğru şekilde aktarabilmektir. Bu

bağlamda Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde (1954) ve Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü (1959) adlı yapıtları gerçekçi ve yansıtmacı 'köy edebiyatı'nın önemli öncüleridir. 'Köy edebiyatı'nın temel amacı köyün ve köylünün sıkıntılarının, yaşadıkları sorunların ve ezilmişliklerinin toplumun köyden uzak kesimine aktarmak ve köydeki bu kötü gidişata bir çözüm arayışı getirmektir. Temelinde köy sorunsalı bulunan 'köy edebiyatı'nın ana konuları; toplumsal ve kültürel gelişmelerden uzak kalan köylünün başta yaşadığı ekonomik bunalımlar olmak üzere eğitimsizliği ve bunun sonucunda ortaya çıkan tutucu, bağnaz ve geri kalmış köylü modelinin neden olduğu zorluklardır. Ayrıca; köylülerin güçlü toprak sahipleri tarafından ezilmeleri, sömürülmeleri ve bu durumun yarattığı korku ve sinmişlik de 'köy edebiyatı'nın konuları arasında yer almaktadır.

Bir yapıtın 'köy romanı' olmasını sağlayan konusundan ve etkilendiği toplumsal yapının dışında başka önemli etmenler de vardır. Bunlar yapıtın ele aldığı karakterler ve yapıtta kullanılan dildir. 'Köy edebiyatı'nın karakterleri, neredeyse tüm yapıtlarda bir benzerine rastlanan, kalıplaşmış karakterlerdir. Bunların başlıcaları; fakir ve cahil köy halkı, bu halk üzerinde baskı kurmuş ağa, imam, iktidar yanlısı muhtar, parti ve devlet çalışanları ile köy halkını aydınlatmaya çalışan, onun uyanarak üzerindeki baskılardan kurtulmasını sağlamayı amaçlayan ve bir anlamda 'kahraman' rolünü üstlenen öğretmen, eğitmen, aydın kaymakam ve bilgili, görmüş geçirmiş bir köylü gibi karakterlerdir. 'Köy edebiyatı'nın ürünü olan bir yapıtın dili ise yalın, anlaşılır ve doğaldır. Köy halkının günlük yaşamda kullandığı söylemlere çokça yer verilir ve köylünün dilinin tüm gerçekliği ve doğallığıyla yansıtılması için çaba gösterilir.

4. ONUNCU KÖY

4.1. FAKİR BAYKURT'UN VE ONUNCU KÖY'ÜN 'KÖY EDEBİYATI'NINDAKİ YERİ

Fakir Baykurt'un 'köy edebiyatı' kapsamındaki yapıtlarında 'köy edebiyatı'nın bir çok klişeleşmiş ögesinin yanı sıra bu edebiyatın bazı yönleriyle benzeşmeyen farklı noktalarına da rastlamak mümkündür. Bu sayede yazar, yapıtlarına farklı bir ses ve özellik kazandırarak bunları diğer 'köy edebiyatı' yapıtlarından ayrı kılmıştır. Fakir Baykurt'un diğer 'köy edebiyatı' yazarlarından ayrılan önemli bir diğer yanı da yapıtlarını çok titiz ve uzun yıllara dayanan gözlemlerine dayandırması ve bu sayede yaptığı ayrıntılı, kapsamlı betimlemelerle köyü tüm gerçekçiliğiyle okura yansıtmasıdır. Yazarın şu sözleri de gözleme ve ayrıntıya ne kadar önem verdiğini kanıtlar niteliktedir:

"Ben günlük tutmam ama not tutarım. Bir sürü gereci, ayrıntıyı; çağrışım, gözlem, dinleme, duyma yoluyla ufak ufak kağıtlara yazar biriktiririm. Biçim ararım... (...) Balgat sırtlarında koşarken, gece yürüyüşlerine giderken, hep roman düşünüyordum. Sinemaya gidiyorduk, kitap okuyorduk, her çağrışım, her düşünme, yeni bir ayrıntıyı getiriyordu. Not etmesem uçar giderdi o hayhuy arasında.(...) [Notlarla dolu] bir zarf; gittikçe kabarır. En 'mikro ayrıntı' not edilir, konur içine. (...) Yazmaya başlamadan kim bilir kaç kez elden geçiririm... Nedeni şudur: İyice sinsin kafama; çok iyi yoğurabileyim!" ("Baykurt, Fakir". 202)

Bu açıdan incelendiğinde Onuncu Köy adlı yapıtında da yazar; kapsamlı gözlemlerine ve gözlemediği en ufak ayrıntılara yer vererek köyü ve köylüyü tüm gerçekliğiyle okuyucuya iletmiştir. Bu yapıtında Fakir Baykurt; en son bölüme kadar gerçekçi üslubundan ödün vermemiştir; ama Yaşarköy'deki 'gökten gelen yırtıcı kuşlar' ögesiyle yapıta gerçekdışı bir boyut da kazandırmıştır. Bu kuşlar insanların etlerini yemekte ve insanlar da bu duruma ses çıkaramamaktadır. Bu sessiz kalışın temelinde ise imamın dini bir baskı aracı olarak kullanarak halkı korkutması yatmaktadır. Bu durum da Onuncu Köy'ün 'köy edebiyatı' kapsamında topluma, eğitimsizliğin ve dini istismarın ne kadar büyük sorunlara yol açabileceğini gösterme amacı taşıdığını kanıtlamaktadır.

“ ‘Derdinizi anlar gibiyim: Okulunuz yok sizin!’

‘Camümüz var!’

‘Kara sakal bir de imamınız varsa, tamam!...’

‘Tastamam! (...) Ümam diyor: Ey Benüm Kardaşlarum! Bülmüş olun bu kuşları Tanrı yolluyor! Eğer teslüm olmayup üsyana tevessül edersenüz, yukarıdan daha ağır felaketler gelür...’ ” (Baykurt, 319)

Onuncu Köy'ün 'köy edebiyatı'nın genel özellikleri ile benzeştiği noktaların başında köyü ve köylünün eğitimsizlik, geri kalmışlık, din baskısıyla sindirilmişlik ve fakirlik gibi sıkıntılarının konu olarak işlenmesi gelir. Ayrıca yapıtın kahraman rolünü üstlenen idealist bir Öğretmen, ona yardımcı olan Eğitimci, güçlü bir toprak ağası olan Duran Ağa, onun sömürdüğü ezilmiş köy halkı, Duran Ağa'ya arka çıkan parti başkanı Yunus Bey ve köylünün dini inançlarını istismar ederek onlar üstünde baskı

kuran imam Osman Hafız gibi karakterlerin üzerine kurulmuş olması da bu yapıtın 'köy edebiyatı'na ait olduğunun bir kanıtıdır.

Yapıtta kullanılan sade, anlaşılır, sanatsız dil ve köy ağzının ağırlıkta olduğu yöresel ve doğal söylem de bu yargıyı desteklemektedir. "*Şümdü sen bana ne dersen faydasuz! Benüm kafama laf gürmez. Sen bunları büzüm ümama anlat. Ünanırlarsa, ben de ünanim.*" (Baykurt, 320) Yapıtta olabildiğince yöresel söylemlere ve köy ağzına yer verilmesi, yapıtın köyü ve köylüyü daha gerçekçi yansıtmaları açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu yapıtın 'köy edebiyatı'nın genel özelliklerinden ayrılan yanlarının başında ise Muhtar'ın köy halkını zor duruma düşüren bir karakter değil, tersine Öğretmen'e her konuda yardımcı olmaya çalışan birisi olması gelmektedir. Bunun yanı sıra, yapıtın son bölümünde 'köy edebiyatı'nın temeli olan gerçekçi üsluptan sıyrılıp gerçeküstü öğelere yer verilmesi de yapıtın diğer alışılmış 'köy edebiyatı' ürünlerinden farklı olmasını sağlar.

4.2. DÖNEMİN KOŞULLARININ ONUNCU KÖY'DEKİ YANSIMALARI

1945–1960 yılları arasındaki Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısı topluma dönük edebiyatın ve bunun bir kolu olarak da 'köy edebiyatı'nın oluşumunda büyük bir etkiye sahip olduğu için bu dönemin yansımalarına 'köy edebiyatı' yapıtlarında rastlamak çok olağandır. 'Köy edebiyatı'nın önemli eserlerinden biri olan Fakir Baykurt'un Onuncu Köy adlı yapıtında ise bu yansımalara ağırlık verilmiş ve yapıtın dönemin koşullarına ayna tutması sağlanmıştır. Yapıttaki bu yansımaları siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan üç farklı boyutta incelemek daha doğru olacaktır.

Yapıttaki siyasi yansımaların en önemlisi; Duran Ağa'nın ilçedeki parti başkanı Yunus Bey'in ve tanıdığı diğer devlet ileri gelenlerinin arkasına sığınarak ve gerektiğinde rüşvet vererek yaptığı kanunsuzlukları yasallaştırması ve bu kişilerin yardımıyla Öğretmen'e kendi çıkarları için iftira atıp onu başka köye sürdürmesi gelmektedir. Bu durum dönemin devlet adamlarının siyasi güçlerini kendi yararlarına kullanarak, çıkar ilişkisi içinde toplumdaki zengin toprak ağası gibi kişilere ayrıcalıklar tanımasının bir yansımasıdır.

“Kaymakam, Milli Eğitim Memuru, Parti Başkanı, hepsi beni bıraktı. Güçlüklerin ortasında yapayalnız kaldım. (...) Üstelik yasa güvencelerinden de yoksun bırakılıyorum. Oyuncak gibi, oradan alınıp oraya atılıyorum. (...) Yüzlerce, binlerce köyde, yüzlerce, binlerce arkadaşımız değersiz birer piyon gibi harcanırsa, memleket ne yapacak?” (Baykurt, 188)

Ekonomik boyuttaki yansımaların en göze çarpanı ise köy halkının sefalet içinde ve başlarındaki toprak ağalarının ekonomik baskısı altında yaşamalarıdır. Bu, dönemdeki tarımda makineleşmenin yayılması ile çiftçinin işsiz kalıp sefalet içinde yaşamaya mecbur kalışını iletmektedir. *“Baharın alıp yürümesiyle birlikte Ortaköy’de huzursuzluk da alıp yürüdü. Kendi topraklarını nadaslayıp bitirenler, ortak bey topraklarını da bitirdi. Tutulacak iş kalmadı. İşsizlik adamları sıktı.”* (Baykurt, 232)

Ayrıca Öğretmen’in ilçede Veli Usta’dan demirciliği öğrenmesi ve Ortaköy’de kendine küçük bir işlik kurması da dönemin ekonomik yapısını yansıtmaktadır. Bu durum da dönemde tutunmaya çalışan küçük zanaatkarların çektiği sıkıntıları ve bu şekilde geçinmenin ne kadar zor olduğunu göstermektedir.

“Demirci Ustası Yongalı’nın evindeki işlikte, demir dövüyor. İşten başını kaldırmıyor. (...) Bu yıllık işleri güz veresiye yapmaya karar verdiler.” (Baykurt, 224-225)

“İşlerim ters gidiyor. Altı ay sonramın ne olacağı belli değil! Çora çocuğa karışmaktan korkuyorum...” (Baykurt, 238)

Yapıtta en çok dönemin sosyal yapısının yansımalarına yer verilmiştir. Bunların en belli başlı olanları; eğitim, sosyal baskı, ezilmişlik ve dinin istismar edilmesi konularındaki yansımalarıdır. Eğitim, toplumun gelişim göstermesindeki en önemli etken olduğu için yapıtta eğitim üzerinde çokça durulmuş, bu nedenle de Öğretmen ve Eğitimci’nin yapıttaki rolleri büyük önem kazanmıştır. Yapıtta, Öğretmen; idealist, eğitimin önemini kavramış, öğretmenin aydınlanmanın öncüsü olduğuna inanan ve her zaman halkı bilinçlendirme çabası içinde olan bir karakter olarak işlenmiştir.

“[Ortaköy’ün Ustası’nın] akşam yemeğe gittiği evler, yemekten sonra dolup taşıyor. Kadınlar erkeklerin ardına oturup dinliyor. (...) [Dinleyenlerin] gözü açılıyor, birtakım gerçekleri ayırt ediyorlar. Hepsinin içinde bağ dikmeye, bahçe yapmaya, ağaçları aşılama, çifti daha iyi sürmeye, hak sormaya, hak almaya doğru bir istek kanatlanıyor...” (Baykurt, 225)

Damalı köyünde Öğretmen’in tüm çocukları kız-erkek ayrımı yapmadan okula almak istemesi Duran Ağa gibi geri kafalı toprak ağasını rahatsız etmiş ve Öğretmen’i sürdürmesine neden olmuştur. Öğretmen ise gittiği her yerde, demircilik yaparken bile, çevresindekilere eğitimin önemini hatırlatma ve halkı aydın fikirlerle eğitime yönlendirme görevini üstlenmiştir. Bu durum, hem kapatılan Köy Enstitüleri’yle birlikte köyde öğretmenlik yaparak oradaki aydınlanmayı ve gelişmeyi sağlayacak kişilerin yetişmeyecek olmasının köy toplumunda ne kadar derin bir cehalete neden olabileceğini hem de devleti arkasına alan güçlü kişilerin köy halkı üzerinde nasıl bir baskı oluşturduklarını yansıtmaktadır.

“Ben Damalı’da, Duranâ diye bir adamla takıştım. Duranâ, yapışmış köylünün ensesine, emer babam emer! Biraz kurcalamak istedim. Damalı’nın uysalları silkinip kalktı. Enselerindeki keneyi yolup attılar.(...) Düşün ki, ben o köyün öğretmeniyim. İşim o köyü uyandırmak.” (Baykurt, 309)

Yapıtta yansımaları görülen bir diğer önemli sosyal unsur da cahil köy halkı üstünde dinin bir baskı ve sindirme aracı olarak kullanılmasıdır. Yapıtta, Öğretmen’in gittiği köylerdeki gerici imam karakterleri aracılığıyla istismar edilen din, köy halkının dine körü körüne ve sorgulamadan bağlanarak aydın fikirlerden

korkmasına, eğitimden uzak kalmasına ve hiçbir gelişme gösterememesine yol açmıştır.

“ ‘Ne zararı var sana dinin?’

‘Ne zararı olacak? Ama çevremde öylelerini görüyorum ki, din ezmiş bastırmış! Kendilerine güvenlerini öldürmüş. Bir büyük destekleri olmadıkça, bir değere sahip olmadıkları inancını yerleştirmiş...’ ” (Baykurt, 38)

5. SONUÇ

Fakir Baykurt'un Onuncu Köy adlı yapıtı; Türkiye'nin 1945-1960 yılları arasındaki siyasi, ekonomik ve sosyal yapısına bir ayna tutması açısından 'köy edebiyatı' yapıtları arasında önemli bir yere sahiptir. Bu yapıt, 'köy edebiyatı'nın alışlagelmiş unsurlarına gerçekçi bir üslupla yer vermiş; ama Muhtar karakterinin öğretmenin yanında yer alması ve yapıtın sonunda gerçeküstü öğelere yer verilmesi gibi noktalarda da bu unsurların dışına çıkıp 'köy edebiyatı'na yeni bir ses getirmiştir. Böylece diğer klişeleşmiş 'köy edebiyatı' yapıtlarından ayrılarak köyün ve köylünün sorunlarına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Ayrıca bu farklı yönleriyle; yapıtın ilgi çekiciliğini artırmış ve yapıtta anlatılan sorunlara okuyucunun dikkatinin daha çok çekilmesini sağlamıştır.

Yapıtta, bu dönemin toplumsal yapısının bu denli ayrıntılı ve gerçekçi yansımalarına yer verilmiş olmasının en önemli sonuçlarından birisi de okuyucunun sadece köyün ve köylünün sıkıntıları ve sorunları hakkında değil, tüm ülkenin genel durumu hakkında da bilgilenmesine ve gerçekleri görerek aydınlanmasına olanak sağlanmasıdır. Diğer 'köy edebiyatı' yapıtlarından farklı özellikleri barındırması nedeniyle artan okuyucu kitlesi, toplumun daha büyük bir kesimine seslenilmesine ve daha fazla bireyin bilinçlendirilmesine katkıda bulunmuştur.

Ayrıca; yazarın tüm yapıtlarında geçerli olan, gerçeği çok derin ve geniş gözlemlerle, ayrıntılı betimlemelerle, en doğal haliyle ve hiçbir değişikliğe uğratmadan okuyucuya iletmek ve bu sayede köy yaşantısını en doğru şekilde kentlerde yaşayan ve bu durumdan habersiz bireylere benimsetmek amacı Onuncu Köy yapıtında da

görülmektedir. Baykurt'un bu tutumu onu, 'köy edebiyatı'nı ideolojik söylemlerle işleyen ve okuyucuya sadece kendi fikirlerini benimsetmek isteyen yazarlardan ayırmış ve yapıtlarına çok daha değer verilmesini sağlamıştır. Gerek bu tutumu gerekse de yapıtlarında yer verdiği farklı öğeler, Baykurt'un, amaçladığı gibi, sesini daha fazla kişiye duyurmasını ve daha fazla kişiyi köy ve köylünün sorunları üzerinde bilgilendirerek toplumsal bir bilinç yaratmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

1. "Baykurt, Fakir". Türk Edebiyatı Ansiklopedisi. 1. cilt. 2. bsm. İstanbul: Cem Yayınevi, 1983.
2. "Demokrasiye İlk Adım". Cumhuriyet Ansiklopedisi. 2. cilt. 3. bsm. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
3. "Edebiyat". Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. 3. cilt. 1. bsm. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983
4. Alpkaya, Gökçen. Faruk Alpkaya. 20. Yüzyıl Dünya ve Türkiye Tarihi. 1. bsm. İstanbul: Tarih Vakfı, 2004.
5. Arcayürek, Cüneyt. Bir İktidar Bir İhtilal 1955-1960. 1. bsm. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1984.
6. Aydoğın, Metin. Küreselleşme ve Siyasi Partiler. 2. bsm. İzmir: Umay Yayınları, 2006.
7. Aydoğın, Metin. Türkiye Üzerine Notlar 1923-2005. 30. bsm. İzmir: Umay Yayınları, 2006.
8. Baykurt, Fakir. Onuncu Köy. 1. bsm. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2007.
9. Çavdar, Tefik. Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950-1995. 1. bsm. Ankara: İmge Kitabevi, 1996.
10. İnan, Süleyman. Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes. 1. bsm. Ankara: Liberte Yayınları, 2006
11. Tezel, Yahya S. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi. 4. bsm. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.